

איתי ביתרון

שומר שמסר לשומר

א. מהלך הסוגיא (בבא מציעא לו ע"א - ע"ב)

ר' יוחנן	רב
דין שומר שמסר לשומר	פְטוּר
חייב	
הטעם	מסרה לבן דעת
א. אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר - (אביי) ב. את מהמנת לי בשבועה האיך לא מהימן לי בשבועה - (רבא)	
הסבר דברי רב ור' יוחנן	אפילו שיש ¹ שמסר לשייח ² פטור - באונס (אבל בגניבה ואבידה ודאי שיתחייב)
אפילו שייח שמסר לשייח - חייב	

הקושיות על ר' יוחנן ותרוצן

א. "השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ונאנסה ומתה כדרכה - ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר".

והרי לפי ר' יוחנן יכול לומר לו: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי?"
תרוץ - שם מדובר בשנתן הבעלים רשות להשאל ואמר לשוכר "לדעתך", ולכן אין הוא יכול לטעון - "אין רצוני".

ב. "המפקיד מעות ... מסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב - שלא שמר כדרך השומרים".

משמע- נתן לבנו ולבתו הגדולים - פטור, "ואמאי? נימא ליה: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי!"

תרוץ - שם מדובר בבנו ובתו ולכן יהיה פטור בגדולים, שכן: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד". וכן משמע מהדיוק - שאם מסר לאחרים, אפילו גדולים - חייב.

1. שייש = שומר שכו.

2. שייח = שומר חייב.

ב. מחלוקת רב ור' יוחנן

אומרת גמרא: "אתמר: שומר שמסר לשומר, רב אמר-פטור ור' יוחנן אמר חייב" (לו ע"א). לכאורה אפשר היה להעמיד את מחלוקת רב ור' יוחנן בדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס". רב שאומר ששומר שמסר לשומר - פטור, סובר ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס-פטור". ולכן אף על פי שפשע במסירתה, הרי לא מתה כתוצאה מכך אלא כתוצאה מאונס ולכן פטור, ור' יוחנן שאומר ששומר שמסר לשומר - חייב, סובר ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב", הלכך כיון שפשע במסירתה חייב אפילו כאשר נאנסה. ברם, להלכה נפסק ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס-חייב", לכן באב"י ומפרש את המחלוקת בצורה שונה:

אמר אב"י: לטעמיה דרב - לא מבעיא ש"ח שמסר לשי"ש דעלווי עלייה לשמירתו. אלא אפילו ש"ש שמסר לשי"ח דגרועי גרעה לשמירתו - פטור, מאי טעמא? דהא מסרה לבן דעת. ולטעמיה דר' יוחנן - לא מבעיא ש"ש שמסר לשי"ח דגרועי גרעה לשמירתו, אלא אפילו ש"ח שמסר לשי"ש דעלווי עלייה לשמירתו - חייב, דאמר ליה: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר (שם).

הסבר אב"י למחלוקת רב ור' יוחנן

א. אב"י מסביר שר' יוחנן ורב מסכימים ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" ולא בכך נעוצה מחלוקתם. אם כן במה חלוקים ר' יוחנן ורב? רב ור' יוחנן חולקים בשאלה: האם המסירה לאחר ושינוי דעת הבעלים מהוים פשיעה? רב שאומר: שומר שמסר לשומר - פטור, סובר שמסירה אינה פשיעה, ונימוקו: "דהא מסרה לבן דעת". ומאחר ששי"ח ושי"ש פטורים באונסין, הדין - פטור.

ואילו ר' יוחנן שאומר: שומר שמסר לשומר - חייב, סובר שהמסירה לאחר ושינוי דעת הבעלים מהוים פשיעה, ונימוקו: שהרי יכול הבעלים לטעון כנגד השומר הראשון: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי", ולכן אף על פי שהפרה מתה באונס, הרי השומר הראשון פשע בה בתחילה ו"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב", והשומר מתחייב בתשלומין - אלו הם דברי רש"י (לו ע"א בד"ה ולא מבעיא כו'): "דפטור מן האונסין, ואין לך לומר: פשיעה היא זו שמסרה לאחר". משמע מדבריו, שהמחלוקת בין רב לר' יוחנן היא: האם המסירה לשומר אחר מהווה פשיעה.

לאחר שראינו את דעת רש"י, נשאלת השאלה: באלו מקרים לפי רש"י "שומר שמסר לשומר חייב"? רש"י בד"ה "חייב" אומר: "אפילו באונסין". כלומר, רש"י מבין שר' יוחנן שאמר ששומר שמסר לשומר - חייב, מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (כפי שראינו) מחייב אוטומטית אפילו באונסין, מכיון שהיתה פשיעה במסירה (ואפילו בשי"ח שמסר לשואל!) והטעם מבואר בשיטה מקובצת: "שיש בני אדם שפגיעתן יפה זה מזה, ואין המקרים הרעים פוגעין בהן כשאר בני אדם", ולכן יכול לומר הבעלים לשומר הראשון: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי", וכשמסרת לשומר השני - פשעת.

שיטת תוספות (דיה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי).

תוספות אינם מסכימים עם רש"י כלל וכלל. הם חולקים עליו בשלוש נקודות:

1. הבנת סברת "אין רצוני".
2. מהם המקרים בהם אמר ר' יוחנן ששומר שמסר לשומר - חייב.
3. הבנת מחלוקת ר' יוחנן ורב.

(בהסברינו בהמשך נתייחס לנקודות אלו לפי מספריהן)

[3] רש"י הבין שרב ור' יוחנן סוברים ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב", אלא שרב סובר שלא היתה כאן פשיעה, כיון שמסרה לבן דעת, ואילו ר' יוחנן סובר שהיתה כאן פשיעה, שהרי הבעלים יכול לומר לשומר הראשון "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי" [1] פירוש: מאחר שהשומר הראשון שינה מדעת הבעלים הוא מתחייב.

[2] רש"י (דיה חייב) כותב: "אפילו באונסין", משמע - כיון שהשומר הראשון פשע, הוא מתחייב בכל אונסין שיקרו, לפרה מעתה, ואפילו באונסין - שהיו באים גם אם הפרה היתה נשאת אצלו.

מדוע אין תוספות מסכימים לשלוש הנקודות הנ"ל ?

התוספות מקשים שתי קושיות על שיטת רש"י:

- אמר ליה אביי לרבא: לדידך דאמרת מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם, האי דאותביה ר' אבא בר ממל לר' אמי, ושני ליה - בשנתנו לו בעלים רשות להשאל, ולימא ליה: מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם (גמרא לו ע"ם).
- בדף לו ע"א הקשה ר' אבא לר' אמי (שצטט את דברי ר' יוחנן, רבו: שומר שמסר לשומר - חייב) מהמשנה בדף לה ע"ב ("השוכר פרה והשאלה לאחר ומתה בדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר") וזו קושייתו: אם צודק ר' יוחנן ושומר שמסר לשומר חייב, מדוע לא יאמר הבעלים לשוכר: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי"?
- ר' אמי תרץ, שבמשנה שם מדובר במקרה שהבעלים נתנו לשוכר רשות להשאל (ואמר לו "לדעתך") ולכן הוא פטור.
- והנה, בדף לו ע"ב ישנה מחלוקת בדין "פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה" אביי משמיה דרבה אמר חייב. ורבא משמיה דרבה אמר - פטור. אחת הקושיות שמקשה שם אביי על רבא היא הקושיא שצטטנו לעיל, ופירושה: אם נכונה סברת "מלאך המות..." מדוע ר' אמי תירץ לר' אבא "בשנתנו לו הבעלים רשות להשאל", והרי יכול היה לתרץ: "מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם"?
- משמע, שלמי שמסכים לסברת "מלאך המות", המשנה העוסקת בדין "השוכר פרה והשאלה" לא קשה לר' יוחנן משום שהמשכיר אינו יכול לומר לשוכר "אין רצוני", שהרי הפרה היתה מתה אף אם היתה אצל השומר הראשון.
- אם פרוש רש"י נכון [1] שמשמעות "אין רצוני" הינה: שינוי מדעת הבעלים, וממילא [2] השומר הראשון גזלן וחייב בכל האונסין, אז אפילו סברת "מלאך המות" לא תועיל

ולא תפטור את השומר הראשון?!

אם פרוש רש"י נכון [3] שר"י יוחנן ורב סוברים ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" מדתע לא הביאו מדבריהם סיוע לדברי רב יוסף? (שאמר את הדין הנ"ל הסוגיא בבבא מציעא מב ע"א) - כך מקשה בתוספות רא"ש (לו ע"א ד"ה אין רצונא).

שיטת תוספות

תוספות מפרשים את המחלוקת כך: "מחלוקת ר' יוחנן ורב יכולה להתפרש גם למאן דאמר "תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב", וגם למאן דאמר "תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור" [3]. [1] מה פירוש "אין רצוני"? הבעלים כאילו מתנה עם השומר הראשון, שאם ימסור פקדונו ביד אחר, יתחייב בכל אונס שיקרה, בתנאי שיתכן שהיה האונס נמנע אילו היה הפקדון נשאר אצל השומר הראשון לפי זה מובן - [2] שגם דברי ר' יוחנן מתיישבים עם סברת "מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם", ובלשון התוספות:

דהטעם הוא, דחשיב כאילו פירש לו שאם ישנה מדעתו, כגון: שימסרנה לאחר, שיהיה כאילו פשע בה, וכל אונסין שיארעו לה שנוכל לתלות שאם לא מסרה לאחר שלא היו נארעים חייב בה כגון: אם מתה בבית שומר שני, דיש לתלות דהבלא דאותו בית קטלה, ושמא אם היתה בבית שומר הראשון לא היתה מתה, שבריא בית אחד יותר מאחר והוי כפשע בה ויצאה לאגס, שהוא מרעה שמן וטוב ומתה דחייב לאביי, דאמר דהבלא דאגמא קטלה...

תוספות מפרשים שרב, שסובר ששומר שמסר לשומר - פטור, יכול לסבור גם ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב", וטעמו: אמנם "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב", אך כאן אין פשיעה (במסירה) "דהא מסרה לבן דעת".

ולעומתו ר' יוחנן, שסובר ששומר שמסר לשומר - חייב, כיון שיכול הבעלים לומר לו "אין רצוני" (אם כן כשמסר השומר הראשון את הפרה פשע ומתחייב. בה מדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס) יכול לסבור גם ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - פטור" וטעמו: אמנם, "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - פטור", אך כאן חייב כיון שפשע בכך שמסר את הפרה:

הגמרא מביאה את המקרה "בצריפא דאורבני"³ כדוגמא לדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", אם נעיין שם נראה שהקשר בין הפשיעה לאונס הוא מקרי, ואנחנו אומרים "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - פטור", אבל בסוגייתנו יש קשר ישיר בין הפשיעה לאונס, מחמת הפשיעה, העברת הפרה למקום אחר שהוא מהובל - מתה הפרה ולכן חייב. (הצגתי את דעת רש"י כפי שהבנתי אותה. אך רש"י אינו אומר במפורש את דעתו, וכונתו איננה

3. סוגיא ב"דף מה ע"א: "ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חברה, אותביניה בצריפא דאורבני, איגנוב. אמר רב יוסף אף על גב דלענין גבבי נטירותא היא, לענין נורא פשיעותא היא..." פשיעת השומר היתה בכך שלא שמר על הזוזים מפני השריפה, הוא שמר עליהם כראוי מפני הגנבים, ואף על פי כן נגנבו.

ברורה מדבריו. נראה לי שמסיבה זו התוספות בקושיותיהם לא אמרו "כך פירש בקונטרס" אלא "אין לפרש", ואני הצגתי את קושיות תוספות כקושיות על דעת רש"י).

ג. דעת ר' יוחנן אליבא דרבא

אמר רבא: הלכתא שומר שמסר לשומר - חייב, לא מבעיא שומר שכר שמסר לשומר חינם, דגרועי גרעה לשמירתו, אלא אפילו שומר חינם שמסר לשומר שכר - חייב, מאי טעמא? דאמר ליה: את מהימנת לי בשבועה, היאך לא מהימן לי בשבועה (גמרא לו ע"מ).

רבא מפרש מדוע סובר ר' יוחנן ששומר שמסר לשומר חייב: הבעלים יכול לומר לשומר הראשון - אתה נאמן עלי ועליך אני סומך שלא תשבע לשקר אולם מאחר שמסרת את פרתו לשומר אחר, והיא מתה אצלו - אין אתה יכול להישבע על מה שקרה, שהרי אינך יודע ואילו לשומר השני - אין אני מאמין. ואני סבור על אף שבועתו, שהפירה מתה בפשיעה, או שהיא בידו וכדומה, מאחר שאינך נשבע, אתה חייב בתשלומין.

האם רבא מסכים לטעמו של אב"י?

לדעת התוספות רבא חולק על אב"י, הוא סובר שהטעם היחידי של ר' יוחנן הוא "את מהימנת לי בשבועה" (לו ע"ב ד"ה את מהימנת): "וסובר רבא שזהו טעמו של ר' יוחנן, ולא כאב"י דאמר משום אין רצוני וכו'" (וכן משמע בתוספות בבבא קמא דף י"א ע"ב ד"ה את).

הרמב"ם, (פרק א מהלכות שכירות הלכה ח) כותב:

ואין השואל רשאי להשאיל... ואין השוכר רשאי להשכיר... שהרי זה אומר לו: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. עבר השומר ומסרו לשומר השני. אם יש עדים ששמרה השומר השני כדרך השומרים ונאנס - פטור הראשון, שהרי יש עדים שנאנסו. ואם אין שם עדים - חייב. שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: אתה נאמן אצלי להשבע, וזה אינו נאמן...

מוכח מדברי הרמב"ם, שלדעתו - רבא שאומר את סברת "את מהימנת לי בשבועה..." מסכים גם לסברת אב"י: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", וסובר שיש שני טעמים בדברי ר' יוחנן: "אין רצוני", ו"את מהימנת". וטעם הדבר: ללא הטעם "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, היה נכנס השומר השני תחת השומר הראשון לגמרי, ואז - הבעלים לא היה יכול לטעון: "איהו לא מהימן לי בשבועה". כדי להבין זאת צריכים אנו להבין תחילה את הסברה: "את מהימנת..."

על מנת ששומר יפטר מלהחזיר פרה שקיבל לשמירה צריך הוא להשבע, כדי שנדע מה ארע לפרה ונוכל לפוטרו (שבועת השומרים). התורה חייבה את הבעלים להאמין לשומר בשבועה, אולם לסתם אדם מן השוק אין הבעלים צריכים להאמין - אפילו בשבועה, שהרי חיוב התורה הוא להאמין לשבועת השומר בלבד.

עתה, נחזור לשומר שמסר לשומר: במקרה זה, השומר הראשון אינו יכול להישבע,

מסיבה טכנית, הוא לא היה נוכח בשעת המיתה (האונס).

ואם תאמר - מדוע לא ישבע השומר השני? ההסבר הוא ששומר זה הוא ככל אדם מן השוק - לגבי הבעלים, ואין הבעלים מחויב להאמין לו. זוהי משמעות הטענה "איהו לח מהימן לי בשבועה" הבעלים טוען: אני לא מחויב להאמין לשומר השני. אך עדיין חסרה לנו נקודה אחת: מדוע אי אפשר לומר שהשומר השני שומר של הבעלים והבעלים מחויב בהאמתו?

עכשיו נבין מדוע הרמב"ם מפרש שרבה מסכים גם הוא לטעם של אביי "אין רצוני": אילו רבה היה מפרש את טעמו של ר' יוחנן רק בסברת "את מהימנת", אזי כשם שהבעלים מחויב להאמין לשומר הראשון, כך הוא מחויב להאמין לשומר השני שנכנס במקומו, ואף הוא שומר של הבעלים ונשבע שבתע השומרים ואין הבעלים יכול לטעון כנגדו: "איהו לא מהימן לי בשבועה"! לכן פירש הרמב"ם, שרבה מסכים לסברת אביי, והבעלים טוען כלפי השומר הראשון: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", ובכך מונע את כניסת השומר השני תחת השומר הראשון. והעמדתו במקומו⁴ לכן הבעלים יכול לטעון: "איהו לא מהימן לי בשבועה", אין זה שומר שלו...אלא אדם זר מן השוק, שאין לו מחויבות להאמין לשבועתו (חידושי הגרני"ט סימן קנז).

לאחר שהבנו את פירוש הרמב"ם והבנו מדוע גם רבא זקוק לסברת "אין רצוני", נצטרך לחבין איך תוספות מסבירים שלרבה ישנו טעם אחד בלבד בדברי ר' יוחנן, שהרי לפי תוספות נשאלת השאלה הנ"ל: מדוע אי אפשר לומר שהשומר השני הוא שומר של הבעלים, ואם כן - הבעלים מחויב בהאמתו? נראה, שתוספות יטענו שאי אפשר "להחליף שמירה" סתם כך, ללא הסכמת הבעלים, אם כן אין השומר השני יכול לההיות שומר של הבעלים, ולכן הוא שומר של השומר הראשון, וממילא אין הבעלים מחויב בהאמתו, ויכול לטעון: "איהו לא מהימן לי בשבועה". לעומת הגרני"ט, מפרש הלחם משנה (הלכות שכירות פרק א הלכה ד ד"ה וכו'), שהרמב"ם סובר כמו תוספות בדיוק, וזו לשונו:

...ורבינו ז"ל פסק כרבה מכל מקום כתב כאן טעם דאין רצוני וכו', מפני שאפילו רבה מודה ועל כרחך לא פליגי אלא אם ראוי לחייב ממון מטעם זה אם השכירו, אבל לאסור להשכיר לכתחילה ודאי דמספיק טעם זה והוא פשוט ומוכרח כמו שנתבאר שם בתוספות.

מה שאמרו תוספות בד"ה את מהימנת שרבה לא סובר כאביי, הכונה - בדיעבד לחייב ממון על כך, אבל לכתחילה גם רבא סובר "אין השואל רשאי להשאיל" (גיטין כט ע"א). בהגהות מיימוניות (רמב"ם שם אות ה) כתב שהרמב"ם פסק כמו הר"ף שאמר שהמשנה של "אין השואל רשאי להשאיל" עוסקת בדין לכתחילה, אבל בדיעבד לא יתחייב השומר על כך בתשלומים, נמצאו דבריו כדברי התוספות. וזה מה שכתב הרמב"ם:

4. אך לסברת "אין רצוני", אין כח לחייב שבועה.

5. עיון תוספות בדף ל"ו ע"א ד"ה רב אמר.

אין השואל רשאי להשאיל...אין השוכר רשאי להשכיר...שהרי זה אומר לו. אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר (לכתחילה), עבר השומר ומסרו לשומר השני (בדיעבד) אם יש עדים...פטור...ואם אין שם עדים, חייב השומר הראשון...שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: אתה נאמן אצלי להשבע וזה אינו נאמן.

הרב סבתו הציע דרך ביניים בהבנת הרמב"ם. רבא סובר כמו אב"י⁶ רק במקרה שגרע השומר משמירתו, אך אם השומר לא שינה את רמת השמירה, וכל שכן אם העלה אותה אומרים "את מהימנת". וכך משמע מדברי הגמרא:

אמר רבא: הלכתא שומר שמסר לשומר - חייב, לא מבעיא שיש שמסר לשי"ח דגרועי גרעה לשמירתו (פירוש - דאז חייב מטעם "אין רצוני יהא פקדוני ביד אחרי") אלא אפילו שי"ח שמסר לשי"ש חייב, מאי טעמא? דאמר ליה: את מהימנת לי בשבועה האידך לא מהימן לי בשבועה.

[ברם, אפשר לומר בפשטות שפירוש "לא מבעיא" הוא זה: לא רק במקרה של שי"ש שמסר לשי"ח דגרועי גרעה - אמר ר' יוחנן שחייב, אלא אפילו במקרה שהעלה את רמת שמירתו: שי"ח שמסר לשי"ש עדיין אומר ר' יוחנן שחייב. ומדוע? כיון שהטעם של ר' יוחנן הוא: "את מהימנת לי בשבועה..." והראיה לפירוש זה: שה"לא מבעיא" (לו ע"י) בדברי אב"י התפרש בצורה דומה. כדברי הרב סבתו משמע מהרמב"ם (הלכות שכירות פרק א הלכה ב): "לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד דבר זה אצל השומר השני, הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם שהרי הוא אומר לבעלים...והוא שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו? כגון: שהיה מופקד אצלו בשכר והפקידו אצל אותו השני בחינם...הואיל ומיעט שמירתו פושע הוא ומשלם". מדוע? כיון שגם לרבא במקרה שגרע הראשון משמירתו, טוען כנגדו הבעלים: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחרי". (הלחם משנה יפרש שבמקרה שגרע חייב מדין מזיק)].

ד. מחלוקת ר' יוחנן (אליבא דרבא) ורב

לפי רבא, גם ר' יוחנן וגם רב מסכימים שהמסירה איננה פשיעה⁷ - מהטעם: "מסרה לבן דעת" (רא"ש פרק ג סימן ד וכך כתבו עוד ראשונים). כלומר, מצד עצם המסירה אין שום בעיה, אין זו פשיעה, ולכן לא שייך דין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס". מדוע לר' יוחנן - חייב? מאחר שיש כאן בעיה טכנית של שבועה: השומר הראשון לא יכול להשבע כיון שלא היה נוכח במקום כשארע האונס, ואילו השומר השני - אינו נאמן, כפי שראינו בהסבר הגרנ"ט לסברת "איהו לא מהימן לי בשבועה" - שהשומר השני נחשב כאדם זר כלפי הבעלים וממילא - אינו מחויב בהאמתו. ידוע הדין, שבמקום שחייב להשבע ואינו יכול להשבע - חייב בתשלומין, ולכן השומר משלם.

6. לגמרי, שאם גרע יתחייב תשלומין על המסירה מטעם "אין רצוני".

7. לפחות, אינה מתחייבת תשלומין (לרמב"ם לפי הגרנ"ט).

לאחר שהבנו את דברי ר' יוחנן אליבא דרבא צריך להבין: **כיצד רב אומר ששומר שמסר לשומר - פטור?** כיצד יפטר השומר; והרי אין הוא יכול להשבע, ולשומר השני אין הבעלים חייב להאמין, ובמקום שאינו יכול להשבע - משלם?
נראה שרב סובר שהבעלים מחויב בהאמתו של השומר השני אך מדוע? חייבים לומר, שרב סובר שהשומר השני הוא שומר של הבעלים, ולכן הבעלים חייבים להאמין לשבועתו מדין שבועת השומרים.

לסיכום - רב ור' יוחנן סוברים שבעצם המסירה אין פשיעה "דהא מסרה לבן דעת", ונחלקו בשאלה: השומר השני, שומר של מי? רב סובר שגם השומר השני שומר של הבעלים, ולכן יכול להשבע ואין הבעלים יכול לטעון "איהו לא מהימן...". ר' יוחנן סובר שהשומר השני הוא שומר של השומר הראשון, והוא אדם זר לבעלים, ממילא הבעלים אינו מחויב להאמין לשבועתו⁸ ולכן דינו של השומר הראשון: "מתוך שאינו יכול להשבע - משלם".
(לרמב"ם על פי הסבר הרב סבתו בגרועי גרעה - המחלוקת כמו מחלוקת רב ור' יוחנן אליבא דאביי.)

ה. הנפקא מינא בין שתי הלישנות בדברי ר' יוחנן

תוספת (ד"ה את מהימנת לי בשבועה) מביאים שתי נפקא מינות:

א. במקום שהשומר הראשון יכול להשבע על האונס (לדוגמא שיהיה נוכח בשעת האונס, כמו במשנת "השוכר פרה והשאילה" בדף לה ע"ב)
ב. במקום שהיו עדים וממילא לא צריך שבועה (הרי"ף דף כ"א) אומר שצריך עדים ששומר כראוי וכן שמתה באונס).

במקרים אלו לא שיך לומר את סברת "את מהימנת לי בשבועה, האיך לא מהימן לי בשבועה", לכן לפי רבא - ר' יוחנן יפטור במקרים הנ"ל, אולם לאביי שמפרש את טעמו של ר' יוחנן ב"אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר" - יתחייב השומר הראשון בתשלומים במקרים אלו. לפי מי שאומר שיש שתי סברות לר' יוחנן אליבא דרבא (הרמב"ם לפי הסבר הגרניט ולפי הסבר הרב סבתו ב"גרועי") אין נפקא מינא להלכה בין אביי ורבא. הנפקא מינא היחידה ביניהם היא: מהו החסבר האמיתי לדברי ר' יוחנן.

ו. "אתמר: שומר שמסר לשומר, רב אמר פטור" - פטור ממה?

כותב רש"י (ד"ה רב אמר פטור): "מכל מה שהיה נפטר אם שמרה הוא עצמו", פירוש:

אם השומר הראשון ש"ח - אינו פטור אלא אם כן נאנסה, נגנבה או אבדה אצל השומר השני. אבל אם השומר השני פשע בה - חייב השומר הראשון לשלם (והוא יגבה מן השומר השני). אם השומר הראשון ש"ש - אינו פטור אלא אם כן נאנסה אצל השומר השני. אבל אם נגנבה או אבדה אצל השומר השני וכל שכן אם פשע בה - חייב השומר הראשון. משמע

8. ויכול לומר: "האיך לא מהימנת לי בשבועה".

מדברי רש"י שרב פוטר כיון שסובר שכאשר השני שומר זה כאילו שומרה הראשון; מאחר שהשני הוא כשלוחו של הראשון (וישלוחו של אדם כמותו), וממילא אם השני לא שמר, זה כאילו הראשון לא שמר - וחייב (נחלת משה).

כותב הרמב"ן (ד"ה שומר שמסר לשומר רב אמר פטור) :

פירוש: פטור לגמרי, ולא משתעי דינא בהדיה כלל, שאם ש"ש הוא הראשון ומסר לש"ש, קם השני תחתיו ומשתעי בעלים דינא בהדי שני. ואי אזיל ליה למדינת הים או שהעני ואין לו לשלם כלום פטור משום אוקמית לך גברא בחריקאיי.

כלומר, הרמב"ן מבין שהפטור שרב מדבר עליו הוא פטור גמור, דהיינו - מעתה אין קשר בין הבעלים לשומר הראשון, והבעלים יאלץ לפנות לשומר השני. דוגמא לכך מביא הרמב"ן: אם ש"ש מסר לש"ש (שהם בדרגת חיובי שמירה זהה), אפילו אם אין לשומר השני ממה לשלם או שהוא לא נמצא באזור ("אזיל ליה למדינת הים") לא יוכל הבעלים לפנות אל השומר הראשון, שהרי הראשון יכול לומר לו: "אוקמית לך גברא בחריקאיי", פירוש: העמדת לך שומר אחר במקומי, שהוא ברמתי (מבחינת דרגת שמירה).

גם הרשב"א (בד"ה הא דאמר רב פירש כך, וזו לשונו):

פטור - לגמרי קאמר ונכנס שומר שני תחתיו. ואילו רצה שומר ראשון דוחק את המפקיד אצל שומר שני, ואפילו פשע בה שומר שני, דאמר לו: הא אותיבי לך גברא בן דעת בחריקאיי. ואפילו אין לו לשומר שני מידי לאתלומי מיניה, אפטר ליה שומר ראשון לגמרי, שאמר שני הרי הוא כשומר של הבעלים, כיון שמסרה לבן דעת.

וכן כתבו הר"ן (בד"ה איתמר שומר שמסר לשומר) והנמוקי יוסף (בד"ה רב אמר פטור).

מה הדין במקרה שהשומר הראשון חייב והשומר השני פטור? האם גם אז יפנה השומר הראשון את הבעלים לשומר השני - ויפטר? (לדעת הראשונים הני"ל).

ודאי שלא! השומר הראשון יכול לטעון. כלפי הבעלים "אוקמית לך גברא דקאי בחריקאיי" רק במקרה שהשומר השני חייב גם הוא בתשלומין על מה שארע. כך כתב הרמב"ן (שם):

וכן אם מסרו לש"ח - פטור הראשון עד שישביעו בעליו את השני שלא פשע. ואם נשבע שמתה כדרכה אף הראשון פטור, אבל אם נשבע שלא פשע בה, ואמר: נגנבה או נאבדה או שאינו רוצה להשבע שמתה כדרכה הראשון חייב.

כלומר, במקרה שש"ש מסר לש"ח יוכל שומר השכר להפנות את הבעלים לשומר חניס; אולם לאחר שישבע שומר החניס שלא פשע בה; "יחזור" שומר השכר להיות שומר של הבעלים והבעלים יוכל לתובעו (אם נגנבה או נאבדה או במקרה ששומר החניס לא ישבע על מה שארע לה). וכן מפורש ברשב"א (שם):

ומיהו אינו פטור הראשון אלא מכל מה שהיה נפטר אם היה ברשותו, דמכל מקום שלא מדעת הבעלים עשה כן, ואם שומר שכר הוא כבר נתחייב בגניבה

ואבידה משעת משיכה'

ואינו יכול סתם כך לפטור את עצמו מחיובים שהתחייב בפני הבעלים. ובלשון הריטב"א (חידושי הריטב"א החדשים בד"ה אתמר שומר שמסר): "וזה אי אפשר כי מי פטרו ומי מחל לו." במה נחלקו רש"י והראשונים הנ"ל? (הרמב"ן, הרשב"א וסיעתם) רש"י והרמב"ן נחלקו בשאלה: האם השומר השני שומר של הבעלים או של השומר הראשון?

הרמב"ן סובר שהשומר השני הוא שומר של הבעלים, ולכן השומר הראשון יכול לומר לבעלים "אוקמית לך גברא בחריקא" (במקומי) ויפטר במקום שהשומר השני חייב, אפילו כאשר אין לשני ממה לשלם או שהלך למדינת הים.

רש"י סובר שהשומר השני הוא שומר של השומר הראשון (והוא כשלוחו), ולכן הבעלים בא אל השומר הראשון וגובה ממנו, והשומר הראשון יכול ללכת ולגבות מהשני, במקרה שגם השני חייב. רש"י מגלה דעתו בענין בסוגיא המקבילה במסכת בבא קמא (יא ע"ט), שם אומר רש"י (ד"ה שומר שמסר לשומר פטור): "הראשון בכל אותן דינים שהיה פטור אם היתה אצלו, פטור נמי השתא..." - משמע שהראשון הוא השומר של הבעלים וכן משמע שם ברש"י (ד"ה ולא מבעיא ש"ח שמסר לשי"ש): שאומר: "ונגבה או שאבדה דפטור שומר חינם כי היכי דמיפטר אילו הואי גביה דלא פשע".

סיכום דעת רב לפי השיטות השונות

שיטת רש"י

פשע השני	נגנבה/אבדה מן השני	נאנסה אצל השני
המפקיד גובה משומר	שומר החינם פטור,	
שי"ח שמסר	אבל צריך לשלם	כולם פטורים
לשי"ש	למפקיד לפי ר' יוסי (בדף לה ע"ב)	
שי"ש שמסר	המפקיד גובה משומר	
לשי"ח	השכר ושומר החינם פטור	כולם פטורים
	השכר ושומר החינם פטור	
	גובה משומר החינם	

שיטת הרמב"ן ושאר הראשונים

פגע השני	נגנבה/אבדה מן השני	נאנסה אצל השני
המפקיד גובה משומר	המפקיד גובה משומר	כולם פטורים
ש"ח שמסר לש"ח	השכר ושומר השכר גובה משומר החינם (אפילו אם אין לשומר השכר ממה לשלם וכדו')	כולם פטורים
המפקיד גובה משומר	המפקיד גובה משומר	כולם פטורים
ש"ח שמסר לש"ח	החינם ושומר השכר פטור (אפילו אם אין לשומר החינם לשלם או שנסע למדינת הים)	כולם פטורים

[לרש"י: המפקיד גובה מחשומר הראשון. לרמב"ן ולשאר הראשונים: הבחירה נתונה ביד השומר אם להפנות את הבעלים לשומר השני או להתייצב בעצמו מול הבעלים במקרים שהוא יכול להשבע (כמו ב"השוכר פרה והשאיילה" - לרבנן).]

הלכה נפסקה כר' יוחנן אליבא דרבא. לדעת הרמב"ן, גם לר' יוחנן אליבא דרבא (דחיינו - להלכה) ישנן השלכות להסבר הנ"ל בדברי רב. מתי? במקרים בהם לא תהיה שייכת סברת "את מהימנת".

לדוגמא: כאשר השומר הראשון מסר לאשתו ובניו, או שהבעלים הרשה לו למוסרה; או במקום שרגילים למסור לאחר. במקרים הנ"ל אין הבעלים יכול לטעון "האיך לא מהימן לי בשבועה" והשומר השני נכנס לגמרי תחת השומר הראשון, כמו שראינו בדברי רב. הרמב"ן מביא את דעת רבנן במשנה (לה ע"ם):

השוכר פרה מחבירו. והשאיילה לאחר ומתה: כדרכה, ישבע השוכר. שמתה כדרכה והשואל ישלם לשוכר.

דעת רבנן לכאורה סותרת את שיטתו, שהרי לפי הרמב"ן השואל, שהוא השומר השני, צריך לשלם לבעלים, כיון שהוא נכנס תחת השוכר! מסביר הרמב"ן שאין קושיא משם, מאחר שבפני השומר הראשון נתונות שתי אפשרויות:
א. לעמוד בעצמו מול הבעלים.

ב. לשלוח את הבעלים לשומר השני שהעמיד במקומו. בדרך כלל האפשרות הראשונה נשללת, מאחר שאינו יכול להשבע, אך במקרה זה, השוכר היה נוכח בעת האונס, והוא מעדיף להתייצב בעצמו מול הבעלים - להשבע ולהפטר, ואחר כך לתבוע את השואל - ולהרויח.

הרמב"ן מביא ראיה לשיטתו, שהשומר השני נכנס תחת השומר הראשון לגמרי, הראיה

היא ממשנת ה"כונס צאן לדיר" (בבא קמא דף נה ע"ם):

הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאה והזיקה - חייב **מסרה לרועה - נכנס הרועה תחתיו**.

הגמרא (שם דף נו ע"ם שואלת):

תחתיו דמאן? אילימא תחתיו דבעל בחמה - תנינא חדא זימנא: "מסרו לשי"ח ולשואל לנושא שכר ולשוכר - כולן נכנסו תחת הבעלים", אלא תחתיו דשומר ושומר קמא אפטר ליה לגמרי, לימא תהוי תיובתא. דרבא דאמר שומר שמסר לשומר - חייב, אמר לך רבא: מאי מסרו לרועה - לברזיליה⁹, דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה.

רואים אנו במפורש שאפילו לרבא - אם שומר מוסר למי שיש לו רשות למסור לו (כגון: רועה לברזיליה, שומר לבניו ובני ביתו) הראשון פטור לגמרי, פרוש - אפילו אם אין לשני ממה לשלם, נשללת הזכות מהבעלים לפנות אל השומר הראשון. וכך גם פירש רש"י (שם ד"ה אלא תחתיו דשומר):

והכי משמע: מסרה שומר לרועה, נכנס הרועה תחתיו, ואזלי בעלים ומשתעו דינא בהדי שני והראשון מסתלק.

וכן פירש ר"ח (פרוש ר"ח למסכת בבא קמא מהדורת מוסד הרב קוק דף נו ע"ב ד"ה מסרה): "מאחר שמסרה לברזיליה, נפטר הרועה - ודין בעל הבהמה עם ברזיליה".

הריטב"א (בחידושי החדשים) בסוגייתו (ד"ה אתמר שומר) מוכיח שבפרק הכונס אכן מדובר גם על מקרה שאין לשני ממה לשלם.

לטענת הריטב"א, מדובר דוקא בפשיעה, שכן אם היה מדובר באונס - שניהם פטורים, ואם מדובר במקרה של גניבה ואבידה הראשון חייב (לשיטתו בשי"ש שמסר לשי"ח) מכאן - שמדובר בפשיעה, ושומר החינם נכנס תחת שומר השכר אפילו כשאין לשומר החינם ממה לשלם.

רבינו תם מחלק בין מסירה למי שיש רשות למסור לו, לבין מסירה לבניו ובני ביתו. רבינו תם מסביר שדוקא בברזיליה או כשמוסר למי שדרך הבעלים להפקיד אצלו (כמעשה דגינאי) "משום דהני אדעתא דשומרין נחתו בה" - יהיה השומר השני שומר של הבעלים, אבל בניו ובני ביתו הרי הם כשומר עצמו דעל דעתו הם שומרים וכשומרים ממונו של שומר.

ומביא רבינו תם נימוק לדבריו:

ותדע לך: דאי לא, לא שבקת חיי לכל מפקיד, שהשומר ימסור לבניו ואשתו שאין להם ממה לשלם ויאכלו הם וחדי, והלה הולך בפחי נפש.

הריטב"א (ד"ה הא גדולים פטור) דוחה את קושית רבינו תם:

...

9. רש"י שם מפרש: "ברזיליה - תלמידו".

... ..

...אין להקשות כמו שהקשה רבינו תם, דאם כן כל נפקד ימסור לאשתו ותאכל ותחדי שחרי אין לה ממה לשלם. ולא קושיא היא - דכיון דעל דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ונתן לו סתם ולא פירש, הוא רצה ליזוק בנכסיו.

דברי הריטב"א הנ"ל נראים תמוהים בעיני, שהרי אין בכך שום תירוץ, עדיין נשארת קושית רבינו תם שלפי שיטת הריטב"א (וכן הרמב"ן ועוד) נוצר מצב שאדם לא יוכל למסור את חפציו לשומר, מחשש שאם ימסרם - יתכן שלא יקבלם חזרה (ואף לא את תמורתם) - דבר הסותר את ההגיון. דהיינו: הריטב"א תירץ במישור ההלכתי, שיכולה להיות מציאות כזאת, שהרי הוא רצה ליזוק בנכסיו. אך זאת הבין גם רבינו תם, אלא שקושיתו היתה במישור ההגיוני: איך יתכן שכך ההלכה? והרי אם נאמר כך "לא שבקת חיי לכל מפקדי", ואנשים ימנעו מלהפקיד חפציהם אצל אחרים מחשש שלא יחזרו אליהם והשומר יפטר, דבר הסותר את ההגיון!

יתכן, שבגלל קושיה זו הוסיף הריטב"א את המלים "ולא פירש" (כיון דעל דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ונתן לו סתם ולא פירש הוא רצה ליזוק בנכסיו), וכך צריך להבין את תירוץ הריטב"א: לבעלים יש אפשרות לפרש ולומר לשומר שלא ימסור את החפץ לאשתו ובניו, ואם כן - בעלים שחושש שהפקדון לא יחזור אליו במקרה שגיגע לידי אשת השומר וילדי, יכול לפרש לשומר שידאג שהחפץ לא יגיע לידי אשתו ובניו, אם לא פירש כך, "הוא רצה ליזוק בנכסיו".

כמו הרמב"ן והרשב"א, גם הרמב"ם סובר שאף אם מסר לאשתו ובניו ואין להם לשלם - פטור השומר. וזו לשונו (פרק ד מהלכות שאלה ופקדון הלכה טו):

מכאן אתה למד שהשומר שמסר הפקדון לאשתו ובני ביתו והודיע שהוא פקדון ולא שמרו כדרך השומרים, שהן חייבים לשלם לבעל הפקדון ובעל הבית פטור: שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד.

ברם, הרמב"ן אומר שיש קצת סיוע לדעת רבינו תם מהגמרא (בבא מציעא בדף מ"ב ע"א):

ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, אשלמינהו לאימיה ואותבינהו בקרטליתא ואיגנוב... משתבע איהו דהנהו זוזי אשלמינהו לאימיה, ומשתבע אימיה דאותבינהו בקרטליתא ואיגנוב.

בגירסת הרי"ף (נד ע"ם) כתוב "ומפטר", משמע - רק לאחר שתשבע אמו - יפטר, אך לפני שנשבעה אמו אף על פי שהוא נשבע שמסר לה - יתחייב הוא, ולא אימו.

מתרץ הרמב"ן (ד"ה שומר שמסר) ש"לאו דזוקא הוא":

א. יש גרסאות דגרסי - "ומפטר" (נפטרים) כלומר, הוא נפטר בשבועתו והיא נפטרת בשבועתה.

ב. אפילו לגרסת הרי"ף אפשר לתרץ שכאן מדובר באמו הסמוכה על שולחנו וכספה בידו וכאשר מתחייבת היא - הוא צריך לשלם, ולכן הוא התחייב למרות שהוא נפטר מצד עצמו.

הרשב"א מביא ראיה לשיטתו, שגם כשנותן לבניו או לאישתו לשומר - פטור לגמרי ואפילו אין להם ממה לשלם, וזו ראייתו: רמי בר חמא הקשה בסוגייתנו:

"המפקיד מעות אצל חבירו... מסרן לבנו ובתו הקטנים חייב, שלא שמר כדרך השומרים" (ודייק: טעמא דקטנים - הא גדולים פטור. ושאל לפי ה' יוחנן אליבא דאביי מדוע? "לימא ליה אין רצוני..."), ותירץ רבא (לשיטת אביי): כיון שמדובר בבניו, ויכול המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" - לכן פטור. ודייקה הגמרא, שבגדולים דעלמא חייב. אומר הרשב"א: על כרחך, מדובר במשנה הנ"ל במקרה שהשומר אינו יודע כיצד נגנבו (או אבדו) אם בפשיעה או באונס, שכן אם הוא יודע, הוא יכול להשבע ואז גם בגדולים דעלמא - פטור. (כיון שלא שייכת סברת "את מהימנת ליי" שהרי השומר הראשון נשבע). אם כן מדוע בקטנים הוא חייב?¹⁰ מכיון שלא שמר כדרך השומרים כשמסר לבניו הקטנים שאינם נחשבים לבני שמירה. מכאן - שאם מסר לבנו ולבתו הגדולים ואינם יכולים להשבע או לשלם - פטור לגמרי! שהרי חייבנו אותו במ"מסר לקטנים" משום שאינם בני שמירה (כלומר בגלל פשיעה) ולא בגלל שאינם בני תשלומין. מכאן שאם אינם יכולים לשלם אין הוא מתחייב, ולכן לא יכולנו לתת את הטעם שאינם בני תשלומין (כיון שאין זו סיבה לחיוב האב).

ניתן להקשות על דבריו כך: מדובר במקרה שידע שנגנבו/אבדו בפשיעה. ואם כן, הסיבה שבגללה חייבנו אותו במסר לקטנים היא שלא שמר כדרך השומרים (דהיינו - בפשיעה) ו"תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב". (ועל הצעה זו קשה: מדוע לא תרץ רבא שכיון שידע שאבדו או נגנבו פטור בגדולים (שהרי יכול להשבע), ובקטנים חייב משום פשיעה? והתשובה היא שאמנם, ניתן היה לתרץ כך. אלא שאין זו הסיבה האמיתית. שהרי הסיבה האמיתית שפטור בגדולים היא משום "כל המפקיד" וכו', ולכן אפילו אם לא יכול היה שם להשבע - היה פטור]. אומר הרשב"א בדי"ה "הא דאמר רב" שאין לומר שמדובר בידע: "דאי בידע דוקא דמתניתין תקשי לן, אפילו בגדולים דעלמא פטור" (ומהמשנה דייקו שבגדולים דעלמא חייב).

לכאורה, ישנה סתירה בדברי רש"י, שהרי דייקנו מרש"י בבבא קמא (יא ע"ג) שהוא סובר שהשומר השני הוא שומר של השומר הראשון. ואילו בבבא קמא (נה ע"ג) (כפי שראינו ברמב"ן) משמע מרש"י, שהשומר השני שומר של הבעלים! אך נראה לי שאפשר לפרש, שדוקא בברזיליה וכדומה, יסבור רש"י שהשומר השני שומר של הבעלים. מאחר שהבעלים מפקיד על דעת שרועה מוסר לברזיליה, ואם כן השומר השני בא מכח הבעלים, ואין יכול לומר לו: "לאו בעל דברים דידי את". אולם במקרה רגיל של שומר שמסר לשומר (דהיינו לדעת רב שסובר ששומר שמסר לשומר פטור "דהא מסרה לכן דעת") השומר השני אינו שומר של הבעלים אלא של הראשון, מאחר שהבעלים יכול לטעון כלפיו: "לאו בעל דברים דידי את".

10. והרי "כל המפקיד, על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד".

ז. עלויי גרועי

נאמר בגמרא:

...לטעמיה דרב לא מבעיא שייח שמסר לשייש דעלויי עלייה לשמירתו, אלא

אפילו שייש שמסר לשייח דגרועי גרעה לשמירתו - פטור...

מה פירוש המושגים גרועי גרעה ועלויי עלייה? הריטבי"א מציע פרוש:

עלויי עלייה לשמירתו - מחמת מסירתו הוא מרבה תשלומין לבעלים הראשונים יותר,

לכן - אם שייח מסר לשייש ונגנבה, תחזור פרה לבעלים, כדרי יוסי, שאמר: "תחזור פרה

לבעלים". גרועי גרעה לשמירתו - בתשלומין, כלומר, שייש שמסר לשייח ונגנבה - פטור (אף

הראשון). את הפירוש הזה שולל הריטבי"א:

וליתא, דאם כן נמצא שייש יכול לפטור עצמו כשייח, וזה אי אפשר כי מי

פטור ומי מחל לו?!

ומביא הריטבי"א שני הסברים (בדי"ה איתמר שומר שמסר לשומר):

א. שייח לא טורח בשמירתו כמו שייש [וכן כתב הרא"ש (סימן ה): "לפי שאין מוסר נפשו כל

כך לשמוריו]. לפי זה: **עלויי עלייה לשמירתו** - כאשר שייח מוסר לשייש הוא מעלה את טיב

השמירה, שהרי שייש טורח יותר בשמירה. **גרועי גרעה לשמירתו** - כאשר שייש מוסר לשייח

הוא מוריד את טיב השמירה, שהרי שייח טורח פחות בשמירה. מדוע שייש טורח יותר

בשמירה משייח? לפי שמפחד שמא יגנבוה ויתחייב. **מדוע אין פשיעה בנתינה לשומר**

בדרגה פחותה, והרי הוא שומר פחות טוב?

לדוגמא: בשייש שמסר לשייח - שומר חינם לא נזהר מגנבה ואבידה - שהרי פטור

במקרים הללו, והרי הבעלים נתנו את פרתם לשמירה ביד שייש כדי שישמור מפני גניבות,

אם כן מדוע אין זו פשיעה?

תשובה לכך מובאת בשיטה מקובצת (די"ה וכן כתב הריטבי"א): כל אדם שומר יותר ממה

שהוא צריך, כיון שהוא פוחד מתשלומין. לכן שומר חינם נזהר גם מפני גניבה ואבידה,

ואילו שומר שכר נזהר גם מפני אונס. לפי זה ברור מדוע אין פשיעה במסירת שייש לשייח,

שהרי גם שייח נשמר מפני גניבות ואבידות. וכן ברור יותר פירוש גרועי גרעה ועלויי עלייה:

גרועי גרעה - הבעלים מפסיד את תוספת השמירה, שהרי שייח אינו נשמר מאונסין. **ועלויי**

עלייה - הבעלים הרויח תוספת שמירה, מפני אונסין.

ב. **גרועי גרעה** - גם בתשלומין. כאשר שומר החינם מוסר לשומר שכר - ופסע בה; עומד

שומר השכר במקום שומר החינם - ואפילו אם שומר השכר נהיה עני ואין לו ממה לשלם או

שנסע למדינת הים - יפטר שומר החינם, והבעלים לא יוכל לתבוע את שומר החינם, שהרי

שומר השכר נכנס תחתיו (פירוש זה נכון רק למי שסובר שהשומר השני שומר של הבעלים).

הפירוש האחרון תמוה בעיני:

א. לפי פירוש זה - מדוע הגמרא נקטה גרועי גרעה דוקא בשייש שמסר לשייח, והרי גם

בשייח שמסר לשייש - ופסע השייש, יפטר שומר החינם אף כאשר אין לשומר השכר ממה

לשלם או שנסע למדינת הים?

ב. לפי פירוש זה - מה פירוש "עלויי עלייה"?

ג. מהו החסרון (הגרעותא) בכך שהשומר השני נכנס תחת השומר הראשון. והרי כשם שיכול להיות שהשני יהיה עני כך יתכן שהראשון יהפך לעני, וכשם שהשני יכול להעלים למדינת הים, כך יתכן שהראשון יעלם. אם כן מה החסרון בכך שהשומר השני הוא השומר של הבעלים ולא הראשון?

את הקושיא האחרונה ניתן לתרץ: יש הבדל בין מקרה בו הבעלים בוחר את השומר שלו, למקרה שהשומר הראשון בוחר שומר שיהיה שומר של הבעלים. כאשר הבחירה נתונה ביד הבעלים, באפשרות הבעלים למנות לעצמו שומר שהוא סומך עליו ומכיר אותו, וכך להבטיח לעצמו את החזרת התפץ או לפחות את שווי. ברם, כאשר השומר של הבעלים לא התמנה על ידו אלא על ידי מישהו אחר (השומר הראשון) - אין הבעלים יכול להיות בטוח בהגיונות אותו שומר, שיתכן שאף אינו מוכר לו כלל! ואם כן הסבירות שהיא "יעלם" גדולה יותר מהסבירות שהשומר הראשון יעלם.

ח. ברורים נוספים

אמר רב חסדא הא דרב לאו בפירוש איתמר אלא מכללא דהנהו גינאי... ולא היא, שאני התם דכל יומא... (בבא מציעא לו ע"ב).

הנחלת משה כותב שניתן להבין בשלושה אופנים את כוונת הגמרא במילים: "מאן דחזא סבר... ולא היא...":

א. הגמרא אומרת שאי אפשר לומר כרב חסדא, שמכאן למדו שרב סובר שומר שמסר לשומר פטור, שהרי מכאן אין שום ראיה, ואם כן רב אמר במפורש ששומר שמסר לשומר פטור.

ב. הגמרא אומרת שאי אפשר להביא מכאן ראיה לדעת רב, ואם כן יתכן שגם רב סובר שומר שמסר לשומר - חייב.

ג. דברים אלו אמר רב חסדא בעצמו: דמאן דחזא סבר משום שומר שמסר לשומר - פטור, ולכן קאמר דרב סובר שומר שמסר לשומר - פטור, ולא היא - אין ללמוד מכאן, ויתכן שדעת רב: שומר שמסר לשומר - חייב.

מהגמרא משמע כפירוש השלישי, שרב חסדא אמר את כל זה, שהרי אם נפרש כמו אחד משני האופנים הראשונים, שהגמרא אומרת זאת, אזי פירוש: "מאן דחזא סבר משום שומר שמסר לשומר - פטור" הוא שרב חסדא סבר זאת, ואם כן הגמרא היתה צריכה לומר במפורש: רב חסדא סבר וכו'. וכן הבין רש"י (כפירוש השלישי) (ד"ה מאן דחזא): "אחד מן התלמידים ששמע מפיו דפטריה סבר שומר שמסר לשומר חייב". לכן צריך לפרש בפירוש השלישי שרב חסדא אמר "דמאן דחזא" - אחד מן תלמידים ששמע שרב פטר במקרה של גינאי הסיק מכך שדעת רב שומר שמסר לשומר פטור, ואין הוכחה משם (התלמיד-טעה), ואם כן אפשר לומר שרב סובר שומר שמסר לשומר - חייב.

"רב אמר שומר שמסר לשומר - פטור"

לכאורה, ישנן מספר קושיות על דעת רב:

א. מהמשנה בגיטין (כט ע"א): "המביא גט בארץ ישראל וחלה, הרי זה משלחו ביד אחר ואם אמר לו טול חפץ פלוני הימנה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר", ובגמרא שם נאמר: "כאן שנה רבי" - במשנה זו לימדנו רבי שסתם המשניות: "שאין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר", מוכח במפורש שאסור לשומר למסור לאחר, וזאת בניגוד לדברי רב!

תירוץ: גם רב מסכים שלכתחילה אסור לשומר למסור לשומר, אלא שסובר שבדיעבד (אם מסר) - אין חיוב תשלומין על כך. ולא כר' מאיר שאמר: כל המעביר על דעת הבעלים נקרא גזלן. (תוספות בד"ה "רב אמר פטור" ועוד).

ב. בדף לו ע"ב בראש העמוד דייקנו:

אמרי נהרדעי: דיקא נמי דקתני "או שמסרן לבנו ובתו הקטנים - חייבי", הא לבנו ולבתו הגדולים פטור. מכלל דלאחרים, לא שנא גדולים. שנא קטנים - חייב, דאם כן ליתני קטנים סתמא.

קשה על רב שסובר ששומר שמסר לשומר. פטור.

מתרצים תוספות (בד"ה דאם כן ליתנו קטנים סתמא):

1. "בניו נקט לרבותא" - היינו חושבים שבבניו הקטנים פטור, כיון שהם כלולים ב"כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" - קא משמע לן: לא רק בקטנים דעלמא חייב, אלא אפילו במסר לבניו הקטנים חייב. יוצא שבגדולים, בין זרים ובין בניו - פטור.

2. נקט בניו הקטנים ולא סתם קטנים משום שרצה לדייק: בניו הקטנים חייב - הא בניו הגדולים - פטור; דעל דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. אבל לגבי כל אדם אחר (גדול) אסור לו להפקיד לכתחילה, אולם בדיעבד אינו משלם על כך (פטור).

הרא"ש (סימן ה) (וכן התוספות בד"ה את מהימנת לי בשבועה) פסק כרבא: ששומר שמסר לשומר - חייב, משום דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה, האיך לא מהימן לי בשבועה. אולם ר"ח פסק כאב"י, ששומר שמסר לשומר - חייב, משום דאמר ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר.

נשאלת השאלה: מדוע ר"ח פסק כאב"י, והרי ידוע לנו שהלכה כרבא. לגבי אב"י חוץ מיע"ל קג"ס? עונה הרא"ש: לגבי "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" נפסק כרבא שחייב. ר"ח הבין, שרי יוחנן אליבא דרבא סובר ש"תחילתו בפשיעה וסופו באונס" - פטור, ורק לפי אב"י ר' יוחנן סובר "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" - חייב, לכן אף על פי שהלכה בכל מקום כרבא (במחלוקת אב"י ורבא), כאן פסק ר"ח כאב"י.

בגם, הרא"ש אומר שאין זה נכון. שהרי גם ר' יוחנן אליבא דרבא סובר שתחילתו

בפשיעה וסופו באונס חייב; אלא שסובר ששומר שמסר פקדונו ביד אחר - אין פשיעה במסירתו, שהרי מסרת לבן דעת.